

SERMO XXXVI.

Quod scientia litterarum sit bona ad instructionem, sed scientia propriae infirmitatis sit utilior ad salutem.

1. En ego meae promissioni; en ego desideriis vestris, en ego etiam Deo pro debito famulatu. Triplici, ut videtis, ratione urgeor ad loquendum; pacti veritate, charitate fraterna, timore Domini. Si tacerem, os meum condemnabit me. Quid, si loquar? Profecto vereor idem iudicium, ne loquentem videat, et non facientem, identidem os meum condemnet me. Juvate me orationibus vestris, ut semper possim et loqui quae oportet, et opere implere quae loquor. Non ignoratis hodiernum nobis propositum esse sermonem de ignorantia, vel potius de ignorantibus; quoniam duae, si meministis, propositae sunt, nostrae una, et altera Dei: quas et monuimus ambas esse cavendas, quod ambae damnabiles sint. Superest ut clarius hoc ipsum faciam, edisseram plenius. Sed prius quaerendum existimo, siue ignorantia omnis damnabilis: **1399** Et mihi quidem videtur non esse: neque enim omnis ignorantia damnat; sed multa et innumera esse, quae nescire liceat absque diminutione salutis. Verbi gratia, si ignoras fabrilem artem, seu carpentariam, aut caementariam, et quaecunque istiusmodi sunt artes, quae ad usum vitae huius praesentis ab hominibus exercentur, nunquid impedit ad salutem? Etiam absque omnibus illis artibus, quae liberales dicuntur (quamvis honestioribus utilioribusque studiis et discantur et exerceantur), quamplurimi hominum salvi facti sunt, placentes moribus atque operibus: quantos enumerat Apostolus in Epistola ad Hebraeos, factos dilectos, non in scientia litterarum, sed in conscientia pura et fide non ficta (*Hebr. xi*). Omnes placuerunt Deo in vita sua, vitae meritis, non scientiae. Petrus, et Andreas, et filii Zebedaei, caeterique discipuli omnes, non de schola rhetorum aut philosophorum assumpti sunt; et nihilominus tamen Salvator per ipsos operatus est salutem in medio terrae. Non in sapientia, quae in ipsis esset plus quam in cunctis viventibus (*Eccle. i, 16*) (quemadmodum sanctus aliquis de semetipso confessus est), sed in fide et lenitate ipsorum salvos fecit illos, etiam et sanctos, etiam et magistros. Denique notas mundo fecerunt vias vitae, et non in sublimitate sermonis, aut in doctis humanae sapientiae verbis, sed sicut placuit Deo per stultitiam praedicationis eorum salvos facere credentes, quia mundus eum in sua sapientia non cognovit (*I Cor. ii, 1; i, 17, 21*).

2. Videar for-itan nimis in suggillatione scientiae, et quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia litterarum. Absit! Non ignoro quantum Ecclesiae profuerint et prosint litterati sui, sive ad refellendos eos qui ex adverso sunt, sive ad simplices instruendos. Denique legi: *Quia tu repulisti scientiam, repelam et ego te, ut non fungaris mihi sacerdotio* (*Osee iv, 6*): legi: *Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multos,*

A *quasi stellae in perpetuas aeternitates* (*Dan. xii, 3*). Sed et scio ubi legerim: *Scientia inflat* (*I Cor. viii, 1*): et rursum: *Qui apponit scientiam, apponit et dolorem* (*Eccli. i, 18*). Vides quia differentia est scientiarum, quando alia inflans, alia contristans est. Tibi vero velim scire quenam harum videatur utilior seu magis necessaria ad salutem, illam quae tumet an quae dolet. Sed non dubito quin dolentem tumentem praeferas, quia sanitatem, quam tumor simulat, dolor postulat. Qui autem postulat, propinquat saluti; quoniam qui petit accipit (*Luc. xi, 10*). Denique qui sana contritos corde, exsecratur inflatos, dicente Sapientia, quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (*Jac. iv, 6*). Et Apostolus aiebat: *Dico autem per gratiam quae data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* (*Rom. xii, 3*). Non prohibet sapere, sed plus sapere quam oportet. Quid est autem sapere ad sobrietatem? Vigilantissime observare quid scire magis priusve oporteat. Tempus enim breve est. Est autem, quod in se est, omnis scientia bona, quae tamen veritate subnixta sit: sed tu qui cum timore et tremore tuam ipsius operari salutem pro temporis brevitate festinas, ea scire potius ampliusque curato quae senseris vinciniora saluti. Nonne medici corporum medicinae portionem definiunt eligere in sumendis cibis, quid prius, quid posterius, et ad quem modum quidque sumi oporteat? Nam, etsi bonos constat esse cibos, quos Deus creavit, tu tamen ipsos tibi, si in sumendo modum et ordinem non observes, reddis plane non bonos. Ergo quod dico de cibis, hoc sentite et de scientiis.

3. Sed melius mitto vos ad Magistrum. Non est enim nostra ista sententia, sed illius; imo et nostra, quoniam Veritatis. *Qui se, inquit, putat aliquid scire, nondum scit quomodo oporteat eum scire* (*I Cor. viii, 2*). Vides quoniam non probat multa scientem, si sciendi modum nescierit. Vides, inquam, quomodo fructum et utilitatem scientiae in modo sciendi constituit? Quid ergo dicit modum sciendi? Quid, nisi ut scias quo ordine, quo studio, quo fine quaeque nosse oporteat? Quo ordine, ut id prius, quod **1400** maturius ad salutem: quo studio, ut id ardentius, quod vehementius ad amorem: quo fine, ut non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantum ad aedificationem tuam vel proximi. Sunt namque qui scire volunt eo fine tantum, ut sciant; et turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, ut sciantur ipsi; et turpis vanitas est. Qui profecto non evadent subsannantem satyricum, et ei qui ejusmodi est decantantem:

Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.
(*PERSIUS, satyra 1, vers. 27.*)

Et sunt item qui scire volunt ut scientiam suam vendant; verbi causa, pro pecunia, pro honoribus: et turpis quaestus est. Sed sunt quoque qui scire volunt, ut aedificent; et charitas est. Et item qui scire volunt, ut aedificentur; et prudentia est.

4. Horum omnium soli ultimi duo non inveniuntur in abusione scientiae, quippe qui ad hoc volunt intelligere ut bene faciant. Denique: *Intellectus bonus omnibus facientibus eum* (*Psal. cx, 10*). Reliqui omnes audiunt: *Scienti bonum et non facienti, peccatum est ei* (*Jac. iv, 17*); ac si per similitudinem dicat: Sumentem cibum et non digerenti, perniciosum est ei. Cibus siquidem indigestus, et qui bonam non habet decoctionem malos generat humores, et corrumpit corpus, et non nutrit. Ita et multa scientia ingesta stomacho animae, quae est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit, et sic per quosdam artus animae, mores scilicet atque actus, transfusa atque digesta, quatenus ipsa de bonis quae noverit, vita attestante et moribus, bona efficiatur; nonne illa scientia reputabitur in peccatum, tanquam cibus conversus in pravos noxiosque humores? An non malus humor peccatum? an non mali humores pravi mores? An non inflationes et tortiones in conscientia sustinebit qui huiusmodi est, sciens videlicet bonum et non faciens? An non responsum mortis et damnationis toties in semetipso habebit, quoties in mentem venerit sermo quem dixit Deus, quia *servus sciens voluntatem Domini sui, et non faciens digna, plagis vapulabit multis* (*Luc. xii, 47*). Et vide ne forte in persona talis animae propheta plangeret, dicens: *Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo* (*Jerem. iv, 19*). Nisi quod ipsa ingeminatio geminum videtur innuere sensum, ut praeter hunc quem diximus, etiam alium requiramus. Puto enim quod in sua persona potuit hoc dixisse Propheta, quod videlicet scientia plenus, et aestuans charitate, et omnino effundere cupiens, non inveniret qui curaret audire; et sic quasi oneri sua sibi scientia erat, quam communicare non poterat. Plangit itaque pius Ecclesiae doctor tam illos qui scire contemnunt quomodo sit vivendum, quam illos qui scientes, male nihilominus vivunt. Et hoc pro eo quod eundem sermonem Propheta repetit.

5. Advertisne jam quam verum sensit Apostolus, quia *scientia inflat*? Volo proinde animam primo omnium scire se ipsam, quod id postulet ratio et utilitatis et ordinis. Et ordinis quidem, quoniam quod nos sumus primum est nobis; utilitatis vero, quia talis scientia non inflat, sed humiliat, et est quaedam preparatio ad aedificandum. Nisi enim super humilitatis stabile fundamentum, spirituale aedificium stare minime potest. Porro ad se humiliandum nihil anima invenire vivacius seu accommodatius potest, quam si se in veritate invenerit: tantum non dissimulet, non sit in spiritu ejus dolus, statuat se ante faciem suam, nec se a se avertere abducatur. Nonne se ita intuens clara luce veritatis, inveniet se in regione dissimilitudinis: et suspirans misera, quam jam latere non poterit quod vere misera sit, nonne cum Propheta clamabit ad Dominum: *In veritate tua*

A *humiliasti me?* (*Psal. cxviii, 75*). Nam quomodo non vere humiliabitur in hac vera cognitione sui, cum se perceperit oneratum peccatis, mole huius mortalis corporis aggravatum, terrenis intricatum curis, carnalium desideriorum faece infectum, caecam, curvam, infirmam, implicitam multis erroribus, expositam mille periculis, mille timoribus trepidam, mille **1401** difficultatibus anxiam, mille suspicionibus obnoxiam, mille necessitatibus aerumnosam, proclivem ad vitia, invalidam ad virtutes? Unde huic jam extollentia oculorum, unde levare caput? Nonne magis convertetur in aerumma sua, dum configitur spina (*Psal. xxxi, 4*). Convertetur, inquam, ad lacrymas, convertetur ad plancius et gemitus, convertetur ad Dominum, et in humilitate clamabit: *Sana animam meam, quia peccavi tibi* (*Psal. xl, 5*). Porro conversa ad Dominum recipiet consolationem, quia Pater est misericordiarum, et Deus totius consolationis.

6. Ego quando in me respicio, in amaritudine moratur oculus meus. Si autem suspexero et levavero oculos ad divinae miserationis auxilium; temperabit mox amaram visionem mei visio laeta Dei, cui et dico: *Ad me ipsum anima mea conturbata est, propterea memor ero tui* (*Psal. xli, 7*). Nec mediocris Dei visio, pium et deprecabilem experiri, sicut revera benignus et misericors est, et praestabilis super malitia (*Joel ii, 13*), quippe cujus natura bonitas, et cui proprium est misereri semper et parcere. Tali itaque experimento et tali ordine salubriter innotescit Deus, cum prius se homo noverit in necessitate positum, et clamabit ad Dominum, et exaudiet eum, et dicit: *Eruam te, et honorificabis me* (*Psal. xlix, 15*). Atque hoc modo erit gradus ad notitiam Dei cognitio tui; et ex imagine sua, quae in te renovatur, ipse videbitur, dnm tu quidem revelata facie gloriam Domini cum fiducia speculando, in eandem imaginem transformaris de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (*II Cor. iii, 18*).

7. Sed jam demum advertite quomodo utraque cognitio sit tibi necessaria ad salutem, ita ut neutra carere valeas cum salute. Nam, si ignoras te, non habebis timorem Dei in te, non humilitatem. An vero sine timore Dei et sine humilitate de salute praesumas, tu videris. Bene fecistis grunniendo significare quod minime ita sapiatis, imo quod non ita desipiatis, ne in eo quod planum est immoremur. Sed attendite caetera. An potius pausandum est nobis propter somnolentos? Putabam me uno sermone implere quod promisi de duplici ignorantia; et fecissem, nisi fastidiosus longior videretur. Quosdam siquidem oscitantes, quosdam et dormitantes intueor. Nec mirum: praecedentis noctis vigiliae (201) (longissimae quippe fuerunt) excusant eos. Verum illis quid dicam, qui et tunc dormierunt, et modo

(201) Sic matutinorum quod vocamus officium appellat ex mente S. Benedicti.

nihilominus dormiunt? Sed non pergo nunc ulterius exagitare verecundiam eorum: sufficit tetigisse. Puto quod melius deinceps vigilabunt, nostræ observationis cauterium verituri. In hac spe gerimus eis hac vice morem; et quod continuandum ratio exigebat, eorum charitate, pendente licet disputatione, partimur, facientes finem, ubi non erat finis. Ipsi vero suber sibi facta indulgentia nobiscum glorificent Sponsum Ecclesiæ, Jesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus ben dictus in secula. Amen.

SERMO XXXVII.

De duplici notitia, et duplici ignorantia; deque malis seu damnis quæ pariunt.

1. Puto, non habemus nunc opus hortari ad vigilandum, cum absque dubio sermo illi suggillatioris vigilet, utpote adhuc recens, qui heri a nobis charitative prolatus, bene aliquos expergefecit. Ergo tenetis memoria quod teneam assensum vestrum, neminem absque sui cognitione salvari: de qua nimirum mater salutis humilitas oritur, et timor Domini, qui et ipse sicut initium sapientiæ, ita est et salutis. Nemo, dico, absque illa cognitione salvatur, qui tamen ætatem habeat ac facultatem cognoscendi. Quod propter parvulos loquor, et propter fatuos, quorum alia ratio est. Quid, si ignoras Deum? poterit ne spes esse salutis cum Dei ignorantia? Ne hoc quidem. Nec enim potes aut amare quem nescias, aut habere quem non amaveris. Noveris proinde te, ut Deum timeas; noveris ipsum, ut æque ipsum diligas. In altero initiaris ad sapientiam, **1402** in altero et consummaris quia initium sapientiæ timor Domini, est (Psal. cx, 10), et plenitudo legis est charitas (Rom. xiii, 10). Tam ergo utraque ignorantia cavenda est tibi, quam sine timore et amore Dei salus esse non potest. Cætera indifferentia sunt, nec salutem, si sciuntur, nec damnationem, si nesciantur, habentia.

2. Non tamen dico contemnendam aut negligendam scientiam literarum, quæ ornat animam, et erudit eam, et facit ut possit etiam alios erudire. Sed duo illa oportet et expedit ut præcedant, in quibus summa salutis constitui superior ratio declaravit. Et vide, si non intuebatur, et si non docebat hunc ordinem qui dicebat: *Seminate vobis ad justitiam, metite spem vitæ*; et tunc demum *illuminate vobis*, ait, *lumen scientiæ* (Osee x, 12). Ultimam posuit scientiam, tanquam picturam, quæ statum habere nequeat super inane: et ideo illa duo præmisit et subiecit illi, tanquam si solidum aliquid picturæ substerneret. Securum jam intendam scientiæ, si vitæ prius per beneficium spei securitatem accepero. Tu ergo seminasti tibi ad justitiam, si ex vera notitia tui evigilasti timere Deum, temetipsum humiliasti, fudisti lacrymas, eleemosynas profudisti, cæterisque te pietatis actionibus mancipasti, si jejuniis et vigiliis afflixisti corpus, si pectus tunsionibus, cælos clamoribus fatigasti. Hoc siquidem seminare est ad justitiam. Semina sunt bona opera, bona studia;

A semina lacrymæ sunt. *Ibant, inquit, et flebant mitentes semina sua*. Sed quid? semper flebunt? Absit! *Sed venient cum exultatione portantes manipulos suos* (Psal. cxxv, 6). Merito cum exultatione, cum reportant manipulos gloriæ. Ad istud, inquis, in resurrectione in novissimo die, et est nimis longa expectatio. Noli animo frangi, noli deficere a pusillanimitate spiritus; habes interim de primitiis spiritus, quod ad præsens in exultatione metas. *Seminate, ait, vobis ad justitiam, metite spem vitæ*. Non te modo mittit ad diem novissimum, quando res jam erit in re, et non in spe; sed de præsentibus loquitur. Prorsus magna lætitia et exultatio multa et nimis, cum vita venerit.

B 3. Sed nunquid tantæ lætitiæ spes erit sine lætitiæ? *Spe gaudentes*, ait Apostolus (Rom. xii, 12). Et David non lætaturum, sed lætatum se dixit, quod in domum Domini se speraret iturum (Psal. cxxi, 1). Nondum vitam tenebat, sed spem profecto vitæ messuerat; atque in semetipso experiebatur veritatem Scripturæ perhibentis quia non modo remuneratio, sed ipsa quoque *expectatio justorum lætitiæ*. Hanc parit in animo illius qui sibi ad justitiam seminavit, præsumpta indulgentia delictorum, si tamen ipsam indulgentiam efficaciam attestatur acceptæ gratiæ ad vivendum sanctius deinceps. Omnis in vobis qui hæc sensit intra se actitari, scit quid loquitur Spiritus, cujus vox atque operatio minime inter se unquam dissentiant. Propterea ergo intelligit quæ dicantur, quoniam quæ foris audit, intus sentit. Nam, qui in nobis loquitur, operatur in vobis unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult (I Cor. xii, 11): aliis quidem loqui, aliis autem operari quod bonum est.

C 4. Quisquis itaque vestrum post illa amara et lacrymosa conversionis suæ primordia respirasse in spem atque in quoddam serenum supernæ consolationis pennis gratiæ sublevatum se evolasse lætatur; is profecto jam metit, suarum recipiens fructum temporaneum lacrymarum; et ipse vidit Deum, et audivit vocem dicentis: *Date ei de fructibus manuum suarum* (Prov. xxxi, 31). Nam, quomodo non vidit Deum, qui gustavit et vidit quoniam suavis est Dominus? Quam dulcem et suavem te sensit, Domine Jesu, cui a te non modo peccata donata sunt, sed et munus sanctitatis indultum est; neque id solum, sed et addita insuper ad cumulum honorum vitæ æternæ promissio! Felix qui tantum jam messuit, habens interim quidem fructum suum in sanctificationem, finem vero vitam æternam! Merito qui se invento flevit, gavisus est viso Domino: ad cujus utique miserationis intuitum tantos jam levavit manipulos, remissionem, sanctificationem, spem vitæ. O quam verus est sermo qui in Propheta legitur: *Qui seminant 1403 in lacrymis, in exultatione metent* (Psal. cxxv, 5). Ubi breviter comprehensa utraque cognitio est: et nostri quidem in lacrymis serens; quæ autem Dei, metens in gaudio.

5. Hac ergo in nobis gemina præeunte notitia,

jam ea quæ forte superereverit scientia minime inflat, utpote quæ nihil afferre valeat terreni commodi vel honoris, quod non sit sane inferius spe concepta, lætitiæque spei jam altius radicata in animo. *Spes autem non confundit; quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* (Rom. v, 5). Ideo illa non confundit, quia ista infundit certitudinem. Per hanc enim ipse Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, quod *filius Dei sumus* (Rom. viii, 16). Quidnam igitur nobis de nostra quantacunque scientia provenire possit quod non sit minus hac gloria, qua inter Dei filios numeramur? Parum dixi: nec respici in ejus comparatione potest orbis ipse et plenitudo ejus, etiamsi totus cedat unicuique nostrum in possessionem. Cæterum, si nos ignorantia Dei tenet, quomodo speramus in eum quem ignoramus? si nostri, quomodo humiles erimus, putantes nos aliquid esse, cum nihil simus? Scimus autem nec superbis, nec desperatis partem esse vel societatem in sorte sanctorum.

B 6. Intuere ergo nunc mecum, quanta cura et sollicitudine ambas istas repellere a nobis ignorantias debeamus, quarum omnis peccati altera initium parit, altera consummationem: sicut duarum et regione notitiarum initium sapientiæ una, perfectionem altera gignit; illa timorem Domini, ista charitatem. At istud de notitiis supra ostensum est. Nunc de ignorantia vide. Etenim, sicut initium sapientiæ timor Domini (Eccli. i, 16), sic initium omnis peccati superbia (Eccli. x, 15): et quomodo perfectionem sibi sapientiæ vindicat amor Dei, ita desperatio sibi omnem malitiæ consummationem. Et quemadmodum ex notitia tui venit in te timor Dei, atque ex Dei notitia Dei itidem amor; sic et contrario de ignorantia tui superbia, ac de Dei ignorantia venit desperatio. Sic autem superbiæ parit tibi ignorantia tui, cum meliorem quam sis, decepta et deceptrix tua cogitatio te esse mentitur. Hoc quippe et superbia, hoc initium omnis peccati, cum major es in tuis oculis quam apud Deum, quam in veritate. Et ideo qui primus peccavit hoc grande peccatum (diabolum loquor), de ipso dictum est quia *in veritate non stetit, sed mendax est ab initio* (Joan. viii, 44); quoniam, quod in sua fuit cogitatione, non fuit in veritate. Quid, si in eo discordaret a veritate, ut minorem se inferioremque putaret, quam veritas haberet? Excusaret eum sua procul dubio ignorantia, et minime reputaretur superbus, nec tam inveniretur iniquitas ejus ad odium, quam humilitas fortassis ad gratiam. Si enim in quonam statu unumquemque nostrum habeat Deus, liquido cognosceremus; nec supra sane, nec infra secedere deberemus, veritati in omnibus acquiescentes (202). Nunc autem, quia consilium hoc posuit tenebras latibulum suum, et sermo absconditus est a nobis, ita ut nemo sciat

(202) Insignis hæc notio humilitatis, cujus ratio in ipsa veritate consistit. Confer sermonem 20 de Diversis.

A si dignus sit amore vel odio (Eccl. ix, 1); justius tutiusque profecto, juxta ipsius Veritatis consilium, novissimum nobis locum eligimus, de quo postmodum cum honore superius educamur, quam præsumimus altiore, unde cedere mox oporteat cur rubore (Luc. xiv, 10, 9).

7. Non est ergo periculum, quantumcunque te humiliter, quantumcunque reputes minorem quam sis, hoc est, quam te veritas habeat. Est autem grande malum, horrendumque periculum, si vel modice plus vero te extollas, si vel uni videlicet in tua cogitatione te præferas quem forte parem tibi veritas judicat, aut etiam superiorem. Quemadmodum enim si per ostium transeas, cujus superliminare, ut ad intelligentiam loquar, nimium bassum sit, non nocet quantumcunque te inclinaveris; nocet autem, si vel transversi digiti spatium plus quam ostii patitur mensura, erexeris, ita ut impingas et capite quassato collidaris; sic in anima non est plane timenda quantalibet humiliatio, horrenda autem nimiumque pavenda vel minima **1404** temere præsumpta erectio. Quamobrem noli te, homo, comparare majoribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli uni. Quid scis enim, o homo, si unus ille, quem forte omnium vilissimum atque miserimum reputas, cujus vitam sceleratissimam ac singulariter foedissimam horres, et propterea illum putas spernendum non modo præ te, qui forte jam sobrie, et juste, et pie vivere te confidis, sed etiam præ cæteris omnibus sceleratis tanquam omnium sceleratissimum: quid scis, inquam, si melior et te, et illis mutatione dexteræ Excelsi in se quidem futurus sit, in Deo vero jam sit? Et propterea non mediocre, non vel penultimum, non ipsum saltem inter novissimos eligere locum nos voluit: sed *recumbe*, inquit, *in novissimo loco*; ut solus videlicet omnium novissimus sedeas, teque nemini, non dico præponas, sed nec comparare præsumas. En quantum malum venit de ignorantia nostri, utique peccatum diaboli, et initium omnis peccati, superbia. Quid etiam Dei parturiet ignorantia, alias videbimus. Nam nunc horæ brevitatis non permittit, quoniam hodie tarde convenimus. Itaque sufficiat unumquemque modo, ne se ipsum ignoret, admonitum esse, non solum sermone nostro, sed ipsius quoque dignatione sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

SERMO XXXVIII.

Qualiter ex ignorantia Dei nascitur desperatio, et qualiter sponsa dicatur pulchra inter mulieres.

1. Quid igitur Dei ignorantia parturit? Nam hinc incipiendum est, sicut recordamini hic heri fuisse terminatum. Quid itaque parturit? Diximus desperationem, sed quoniam modo, dicamus. Forte aliquis reversus in se, et displicens sibi in omnibus malis quæ fecit, cogitansque resipiscere, et redire

ab omni via mala et carnali conversatione sua, si ignorat, quam sit bonus Deus, quam suavis et mitis, et quam multus ad ignoscendum, nonne sua carnalis cogitatio arguet eum, et dicit: Quid facis? et vitam istam vis perdere, et futuram? Peccata tua maxima sunt, et nimium multa: nequaquam pro tot et tantis, nec si tu excories, sufficies satisfacere. Complexio tenera est, vita exstitit delicata, consuetudinem difficile vinces. Pro his et similibus desperatus resilit miser, ignorans quam facile omnipotens Bonitas, quæ [alios, Omnipotens qui] neminem vult perire, cuncta ista dissolveret: sequiturque impoenitentia, quæ est delictum maximum, et blasphemia irremissibilis. Ipse vero aut conturbatus nimia tristitia absorbetur, et fertur in profundum, minime jam ut consolationem recipiat, emersurus, sicut scriptum est: *Impius, cum venerit in profundum malorum, contemnit* (Prov. xviii, 3): aut certe dissimulans, et sibi qualicumque verisimili blandiens ratione, revocat se irrevocabiliter in sæculum, ad perfruentium et deliciandum in omnibus bonis ejus, quoad licuerit. Cum autem dixerit: Pax et securitas, tunc repentinus ei superveniet interitus, sicut dolor in utero habentis, et non effugiet (*I Thess. v, 3*). Ita ergo et de ignorantia Dei universæ malitiæ consummatio venit, quæ est desperatio.

2. Apostolus dicit quod ignorantiam Dei quidam habent (*I Cor. v, 34*). Ego autem dico omnes ignorare Deum, qui nolunt converti ad Deum. Neque enim ob aliud procul dubio renuunt, nisi quia gravem et severum imaginantur, qui pius est, durum et implacabilem, qui misericors est, ferum et terribilem, qui amabilis est: et mentitur iniquitas sibi, formans sibi idolum pro eo quod non est ipse. Quid timetis modicæ fidei? ut peccata nolit remittere? Sed affixit ea cruci cum suis manibus. Quod teneri et delicati estis? Sed ipse novit figmentum nostrum. Quod male assueti, et ligati peccandi consuetudine? Sed Dominus solvit compeditos (*Psal. cxlv, 7*). Forte ne irritatus immanitate et multitudine criminum, cunctetur porrigere manum adjutorii? Sed ubi abundavit delictum, superabundare et gratia consuevit (*Rom. v, 20*). **1405** An de vestimento solliciti estis, vel cibo, cæterisque corpori vestro necessariis, et propterea cunctamini relinquere vestra? Sed scit quia his omnibus indigetis (*Matth. vi, 25-32*). Quid vultis amplius? quid jam impedit a salute? Sed hoc est quod dico: Deum ignoratis, sed nec creditis auditui nostro. Vellem vos vel expertis credere, quia, nisi credideritis, non intelligetis. Sed non est omnium fides.

3. Absit autem ut de tali, hoc est de Dei ignorantia, sponsam commonitam sentiamus, quæ tanta sponsi pariter et Dei sui, non dico agnitione, sed amicitia et familiaritate donata est, ut ejus crebra colloquia et oscula mereretur, et nunc familiari ausu loquitur: *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie*. Ubi sane non ipsum, sed locum habitationis gloriæ ejus sibi indicari requirit, quanquam non

aliud ipse, et aliud locus ejus vel gloria. Sed reprimenda censetur propter præsumptionem, et de sua ipsius commonenda cognitione, in qua nimirum visa est aliquatenus caligare, quæ tantæ se æstimavit idoneam visioni, sive minus attendens præ excessu suo, quod esset in corpore, sive frustra sperans, etiam manentem in corpore ad illam se posse inaccessibleem accedere claritatem. Ergo ad se ipsam protinus revocatur, et ignorantia vincitur, et insolentia castigatur. *Si ignoras te*, inquit, *egredere* (*Cant. i, 6, 7*). Terribiliter sponsus intonat in dilectam, non tanquam sponsus, sed tanquam magister; et non quasi iratus, sed ut territa purgaretur, purgata idonea redderetur huic ipsi, cui inhiat, visioni. Mundicordibus nempe illa visio sequetur.

4. Pulchre autem pulchram, non omnimodo quidem, sed pulchram inter mulieres eam dicit, videlicet cum distinctione; quatenus et ex hoc amplius reprimatur, et sciat quid desit sibi. Ego enim puto mulierum nomine hoc loco appellatas animas carnales ac sæculares, nihil in se virile habentes, nihil forte aut constans in suis actibus demonstrantes, sed totum remissum, totum femineum et molle quod vivunt, et quod agunt. Spiritualis autem anima, etsi inde jam pulchra quod non secundum carnem ambulat, sed secundum spiritum; ex eo tamen quod adhuc in corpore vivit, citra perfectum adhuc pulchritudinis proficit, ac proinde non pulchra omni modo, sed pulchra inter mulieres, id est inter animas terrenas, et quæ non sunt, sicut ipsa, spirituales, non autem inter angelicas beatitudines, non inter virtutes, potestates, dominationes. Sicut patrum aliquis olim inventus et dictus est *justus in generatione sua* (*Gen. vi, 9*), id est præ omnibus sui temporis suæque generationis; et Thamar justificata perhibetur ex Juda (*Gen. xxxviii, 26*), hoc est, præ Juda; et in Evangelio publicanus descendisse refertur de templo justificatus, sed justificatus a Pharisæo (*Luc. xviii*); et quomodo magnus ille Joannes magnifice quondam commendatus est, quod videlicet superiorem non haberet, sed hoc inter natos mulierum (*Luc. vii, 28*), non autem inter choros beatorum cælestiumque spirituum; ita et sponsa modo dicitur pulchra, sed interim adhuc inter mulieres, et non inter cælestes beatitudines.

5. Desinat proinde, quando in terris est, quæ in cælis sunt curiosius investigare, ne forte scrutatrix majestatis opprimatur a gloria. Desinat inquam, donec inter mulieres versatur, inquirere quæ apud sublimes illas sunt potestates, solis ipsi perspicua, solis cita, tanquam cælestibus cælestia ad videndum. Mirabilis facta est, inquit, visio ista ex te, o sponsa, quam tibi postulas demonstrari: nec modo prævalet intueri meridianam et miram quam in habito claritatem. Dixisti enim: *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie*. Sed enim induci in nubes, penetrare in plenitudinem luminis, irrumpere claritatis abyssos, et lucem habitare inaccessibleem, nec temporis

est hujus, nec corporis. Id tibi in novissimis reservatur, cum te mihi exhibuero gloriosam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi. An nescis quia quandiu vivis in hoc corpore, peregrinaris a lumine? Quomodo quæ necdum tota pulchra es, idoneam te existimas universitatem **1406** pulchritudinis intueri? Quomodo denique quæris me in mea claritate videre, quæ adhuc ignoras te? Nam si te plenius nosset, scires utique, corpore quod corrumpitur aggravatam nullatenus posse atollere oculos, et figere in illum fulgorem in quem prospicere angeli concupiscunt. Erit, cum apparuero, quod tota pulchra eris, sicut ego pulcher sum totus: et simillima mihi, videbis me sicuti sum. Tunc audies: *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te* (*Cant. iv, 7*). Nunc vero, etsi ex parte jam similis, ex parte tamen dissimilis, contenta esto ex parte cognoscere. Te ipsam attende, et altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutata fueris (*Eccli. iii, 22*). Alioquin *si ignoras te, o pulchra inter mulieres* (*Cant. i, 7*); nam et ego te dico pulchram, sed inter mulieres, hoc est ex parte; cum autem venerit quod perfectum est, tunc evacuabitur quod ex parte est (*I Cor. xiii, 10*): *si ergo ignoras te*; sed quæ sequuntur, dicta sunt, et non oportet iterum dici. Promiseram me de duplici ignorantia utiliter disputaturum: si quominus implese videor, date veniam volenti. Nam velle adjacet mihi, perficere autem non invenio, nisi quantum sua benignitate ad vestram ædificationem largiri dignabitur sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXIX.

De curribus Pharaonis, id est diaboli, et de principibus exercitus, qui sunt malitia, luxuria, et avaritia.

1. *Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea* (*Cant. i, 8*). Ante omnia in his verbis libenter accipimus Ecclesiæ typum in patribus præcessisse, et nostræ sacramenta salutis præostensa esse. In exitu Israel de *Egypto*, geminoque illo admirabilis maris obsequio, et transitum scilicet populo dantis, et ultionem de hostibus, baptismi gratia evidenter exprimitur, salvantis homines, et crimina submergentis. *Omnes, inquit, sub nube fuerunt, et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari* (*I Cor. x, 1, 2*). Sed oportet consequentiam, sicut solemus, signare verborum, et sequentia prioribus copulare; et ita demum elicere suave quiddam, si possumus, quod prosit moribus instruendis. Ubi itaque sponsæ præsumptio dura et austera increpatione repressa est; ne tristior remaneret, bona illi aliqua, quæ jam acceperat, ad memoriam reducuntur, et aliqua quæ nondum acceperat, promittuntur; sed et pulchra denno perhibetur, et appellatur amica. Quod tibi, inquit, dure locutus sum, amica mea, nulla in me tibi suspicio sit odii vel rancoris. Nam signa amoris mei in te evidentia sunt ipsa mea munera, quibus te honoravi et ornavi. Nec mihi animi

est illa retrahere, sed magis addere ampliora. Vel sic: Non ægre feras, amica mea, minime te accipere modo quod postulas, quæ tanta a me jam accepisti: et majora horum accipies, si in præceptis meis ambulaveris, et in amore meo perseveraveris. Hæc pro litteræ consequentia.

2. Nunc jam videamus, qualia sint quæ se donasse commemorat. Et primum quidem est, quod eam assimilavit equitatu suo in curribus Pharaonis, liberando utique a jugo peccati, mortificationis universis operibus carnis; quemadmodum ille populus liberatus est a servitute *Egypti*, subversis et submersis cunctis curribus Pharaonis (*Exod. xiv, 28*). Id quidem miseraio maxima, in qua ego quoque si gloriari voluero, non ore insipientis: Veritatem enim dicam. Fateor et fatebor: *Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea* (*Psal. cxiii, 17*). Non sum ingratus, non sum oblitus; misericordias Domini in æternum cantabo (*Psal. lxxxviii, 1*). Verum hactenus mihi cum sponsa. De reliquo, illa singulari dignatione, postquam liberata est, asciscitur in amicam, decorem induitur tanquam Domini sponsa, interim tamen in genis duntaxat et in collo. Ad hæc illi promittuntur murenulæ pro ornatu, ipsæque aureæ pro pretio, sed et distinctæ argento pro decore. Cui non admodum placeat ordo ipse donationum? Primum, misericorditer liberatur; secundo, dignanter adamatur; tertio, benigne **1407** abluitur et purgatur; postremo, optimi ornamenti accipit promissionem.

3. Non ambigo quosdam jam vestrum in semetipsis recognoscere quæ dicuntur, proprioque experimento commonitos ad intelligentiam prævolare. Sed sane memor versiculi illius: *Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis* (*Psal. cxviii, 130*); pro hujusmodi dignum duco eadem modice latius explananda. Benignus est enim Spiritus sapientiæ (*Sap. i, 6*), et placet illi doctor benignus et diligens, qui ita cupiat satisfacere studiosis, ut morem gerere tardioribus non recuset. Denique: *Qui elucidant me, vitam æternam habebunt, ait ipsa Sapientia* (*Eccli. xxiv, 31*): quo quidem præmio ego fraudari noluerim. Quanquam in his etiam quæ plana videntur, quandoque talia latent, quæ ipsis quoque, qui capaciores videntur et prævolantes ingenio, non erit inutile si diligentius declarantur.

4. Sed vide jam similitudinem de Pharaone et exercitus ejus, et Domini equitatu. Non inter ipsos exercitus similitudo data est, sed de ipsis. Quæ enim societas luci ad tenebras? aut quæ pars fideli cum infideli? Sed inter sanctam spiritualemque animam, et equitatum Domini plane comparatio est, et inter Pharaonem et diabolum, amborumque exercitus. Nec miraberis unam animam equitatus multitudini similitam, si advertas quantæ in ipsa una quæ tamen sancta anima sit, virtutum acies habeantur; quanta in affectionibus ordinatio, quanta in moribus disciplina, quanta in orationibus armatura,

quantum in actionibus robur, quantus in zelo terror, quanta denique ipsi cum hoste conflictum assiduitas, numerositas triumphorum. Denique in consequentibus legitur; *Terribilis ut castrorum acies ordinata* (Cant. vi, 3); et item: *Quid videbis*, inquit, *in Sunamite, nisi choros castrorum?* (Cant. vii, 1.) Aut si id tibi non placet, noveris hujusmodi animam nunquam esse sine angelorum custodia, qui eam æmulantur Dei æmulatione, solliciti suo viro servare, et virginem castam exhibere Christo. Et ne dixeris in corde tuo: Ubi sunt? quis eos vidit? Vidit eos propheta Elisæus, insuper et fecit orando, ut videret etiam Giezi (IV Reg. vi, 16, 17). Tu non vides, quia non es propheta, nec puer propheta. Vidit patriarcha Jacob, et ait: *Castra Dei sunt hæc* (Gen. xxxii, 2). Vidit et doctor gentium, qui dicebat: *Nonne omnes administratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis* (Hebr. i, 14).

6. Ergo angelicis fulva ministeriis, et superno stipata agmine sponsa incedens, similis est equitatu Domini; illi utique, qui quondam in curribus Pharaonis tam stupendo divini adjutorii miraculo triumphavit. Si enim diligenter advertas, cuncta quæ ibi miraris magnifice perpetrata, invenies hic nihilominus admiranda. Nisi quod in eo nunc magnificentius triumphatur, quod quæ illic corporaliter præcesserunt, hic spiritualiter adimplentur. An non tibi nempe multo fortius longeque gloriosius esse videtur, diabolium prosternere, quam Pharaonem; atque aerias debellere potestates, quam currus Pharaonis subvertere? Ibi denique pugnatum est adversus carnem et sanguinem; hic adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in cœlestibus (Ephes. vi, 12). Et prosequere modo mecum singula proportionis membra. Ibi populus eductus de Ægypto, hic homo de sæculo; ibi prosternitur Pharaon, hic diabolus; ibi subvertuntur currus Pharaonis, hic carnalia et sæcularia desideria, quæ militant adversus animam, subruuntur; illi in fluctibus, isti in fletibus; marini illi, amari isti. Puto et nunc clamitare dæmonia, si forte contingat incidere in talem animam: *Fugiamus Israellem, quia Dominus pugnat pro eo* (Exod. xiv, 25). Visne etiam aliquos de principibus Pharaonis propriis tibi designem nominibus, et de curribus describam, ad instar quorum tu quoque alios, si qui sunt, per te ipsum valeas invenire? Magnus quidam princeps spiritualis atque invisibilis regis Ægypti profecto Malitia est, magnus **1408** Luxuria, magnus Avaritia. Et hi quidem possident terminos suos sub rege suo, sicut sui cuique assignati sunt. Nam Malitia in omni regione maleficiorum atque facinorum dominatur; Luxuria omni immunditiæ et turpitudini carnis præest; Avaritia in partes rapinæ et fraudis sortita est principatum.

(203) In editis plerisque additur *parvulo papillone*, quod glossemâ est marginale in scriptis.

6. Accipe nunc quoque quales his suis principibus Pharaon præparaverit currus ad persequendum populum Dei. Habet namque Malitia currum suum rotis quatuor consistentem: Sævitia, Impatientia, Audacia, Impudentia. Valde etenim velox est currus iste ad effundendum sanguinem, qui nec innocentia sistitur, nec patientia retardatur, nec timore frenatur, nec inhibetur pudore. Trahitur autem duobus admodum pernicibus equis, et ad omnem perniciem paratissimis, terrena Potentia, et sæculari Pompa. Tunc namque quadriga ista malitiæ currit valde velociter, cum hinc quidem potentiae effectus subest ejus adimplendis malitiosis conatibus; inde plausus pompæ arridet perpetratis sceleribus, ut sermo impleatur qui scriptus est: *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur* (Psal. ix, 3); et iterum alia Scriptura: *Hæc est, inquit, hora vestra, et potestas tenebrarum* (Luc. xxii, 52). Porro præsident duobus his equis aurigæ duo, Tumor et Livor; et tumor quidem pompam, livor vero potentiam agit. Is enim rapido fertur diabolicarum amore pompæ, cujus apud se cor prius intumuit. Nam, quod in se firmiter stat timore compressum, gravitate modestum, humilitate solidum, puritate sanum, aura hujus vanitatis nequaquam leviter rapietur. Item terrenæ jumentum potentiae nonne invidia agitur, et quasi quibusdam livoris urgetur hinc inde calcaribus, suspitione utique decedendi, et metu succumbendi? Aliud est enim quod suspectas est successor, et aliud quod timetur inductor. His itaque stimulis terrena potentia continue agitur. Et currus quidem malitiæ sic se habet.

7. Luxuriæ vero currus quadriga nihilominus vivitur vitiorum, Ingluvie videlicet ventris, Libidine coitus, Mollitiæ vestium, otii soporisque Resolutione. Trahitur equis æque duobus, Prosperitate vitæ, et rerum Abundantia; et qui his præsident duo, ignavia Torpor, et infida Securitas: quia et copia ignaviam solvit, et secundum Scripturam: *Prosperitas stultorum perdet illos* (Prov. i, 32); non sane ob aliud, nisi quoniam male securos reddat: *Cum autem dixerint, Pax et securitas; tunc subitaneus superveniet eis interitus* (I Thess. v, 3). Hi calcaria minime habent, neque flagella, vel aliquid hujusmodi, sed pro his utuntur conopeo (203) ad faciendam umbram, et flabello ad citandum ventum. Porro conopeum Dissimulatio est, umbram faciens, et protegens ab aestu curarum. Proprium namque est mollis et delicatæ animæ etiam necessarias dissimulare curas, et ne æstuantes sollicitudines sentiat, sub latibulo dissimulationis abscondi. Flabellum vero Effusio est, ventum adulationis apportans. Largi sunt enim luxuriosi, ementes auro ventum de ore adulatorum. Et de hoc satis.

8. Jam vero Avaritia rotis et ipsa vehitur quatuor vitiorum, quæ sunt Pusillanimitas, Inhumanitas, Contemptus Dei, mortis Oblivio. Porro jumenta tra-

hencia, Tenacitas, et Rapacitas; et his unus auriga ambolus præsidet, habendi Ardor. Sola siquidem Avaritia, quoniam conducere plures non patitur, uno contenta est servitore. Ipse vero injuncti operis promptus admodum atque infatigabilis exsecutor. urgendis sane jumentis trahentibus, flagris utitur acerrimis, Libidine acquirendi, et Metu amittendi.

9. Sunt et alii principes regis Ægypti habentes et ipsi currus suos in expeditione domini sui, sicut Superbia, quæ unus est de majoribus principibus; sicut inimica fidei Impietas, magnum et ipsa tenens locum in domo et regno Pharaonis; et multi adhuc sunt alii inferioris ordinis satrapæ et equites, quorum non est numerus in Pharaonis exercitu; quorum et nomina, et **1409** officia, necnon et arma et apparatus eorum vestris studiis, ut in his exerceamini, inquirenda relinquo. In istorum itaque principum fortitudine, curruumque suorum, invisibilis Pharaon ubique discurrrens, in omnem familiam Domini, quibus potest viribus, more tyrannico debacchatur, in his etiam his diebus exeuntem Israel de Ægypto insequitur. At ille nec subvectus curribus, nec protectus armis; nihilominus tamen sola Domini manu confortatus, secure decantat: *Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est; equum et ascensorem projecit in mare* (Exod. xv, 1); item: *Hi in curribus et hi in equis; nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus* (Psal. xix, 8). Et hæc dicta sint pro adducta similitudine de equitatu Domini, et curribus Pharaonis.

10. Post hæc *amica* appellatur. Nam ipse quidem et ante liberationem amicus erat, alioquin non liberasset quam non amasset; sed illa beneficio liberationis adducta est ut esset amica. Audi denique confitentem. *Non quia dilexerimus eum nos*, inquit, *sed ipse prior dilexit nos* (I Joan. iv, 10). Recordare nunc mihi Moysi et Æthiopissæ, et agnosce jam tunc præfiguratum conjugium Verbi et animæ peccatricis; et discerne, si potes, quid tibi dulcius sapiat in consideratione suavissimi sacramenti, Verbiæ, nimium benigna dignatio, an animæ inæstimabilis gloria, an inopinata fiducia peccatoris. Sed non potuit Moyses Æthiopissæ mutare pellem, potuit Christus. Sequitur enim: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis*. Sed hoc sermoni alteri reservetur; ut semper quæ in mensa Sponsi nobis apponuntur, cum aviditate sumentes, eructemus in ipsius laudem et gloriam, Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XL.

Quod intentio sit facies animæ: quæ sit ejus pulchritudo aut deformitas; quæ ejusdem solitudo et pudicitia.

1. *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis* (Cant. i, 9). Tenera est sponsæ verecundia; et ad increpationem sponsi, puto, facies ejus rubore suffusa est, pulchriorque ex eo apparens, illico audit: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis*. Vide autem ne carnaliter cogites coloratam carnis putredinem, et pur-

lentiæ flavi sanguineive humoris, vitreæ cutis superficiem summatim atque æqualiter suffundentem: e quibus sibi invicem moderate permistis, ad venustandam genarum effigiem rubior subpallidus in efficientiam corporeæ pulchritudinis temperatur. Alioquin incorporea illa animæ invisibilisque substantia, nec corporeis distincta membris, nec visibilibus exstat fucata coloribus. Tu vero spiritualem essentiam spirituali, si potes, attinge intuitu, et ad coaptandum propositæ similitudinis schema cogita animæ faciem, mentis intentionem, ex qua nimirum rectitudo operis, sicut ex facie pulchritudo corporis, æstimatur. Porro verecundiam intellige, tanquam colorem in facie, quod hæc potissimum virtus et venustatem ingerat, et augeat gratiam. *Pulchræ ergo sunt genæ tuæ, sicut turturis*. Poterat usitatus faciem ponere et describere pulchram, sicut solet, cujus pulchritudo laudatur, pulchra facie seu decora facie dici: sed nescio quid tibi voluerit, ut magis genas pluraliter dicendum putaverit, nisi quod minime id crediderim otiosum. Spiritus namque sapientiæ loquitur, cui non est fas vel modicum quid omnino ascribere otiosum, aut secus dictum quam oportuerit. Est itaque sine dubio causa, quæcunque illa sit, cur pluraliter genas maluerit, quam singulariter faciem dicere. Et si tu melius non habes, ego quod mihi videtur aperio.

2. Duo quædam in intentione, quam faciem animæ esse diximus, necessario requiruntur, res et causa; id est, quid intendas, et propter quid. Et ex his sane duobus animæ vel decor, vel deformitas judicatur; ut, verbi causa, anima, quæ ambo ista recta atque pudica habuerit, illi merito veraciterque dicatur: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis*. Quæ vero altero **1410** horum caruerit, non poterit dici de ea, quod pulchræ sint genæ ejus sicut turturis, propter eam, quæ adhuc ex parte erit, deformitatem. Multo autem minus illi hoc poterit convenire, quæ neutrum horum habere laudabile invenitur. At id totum fiet planius in exemplis. Si, verbi causa, intendat quis animum inquirendæ veritati, atque id solo veritatis amore; nonne is tibi videtur et rem, et causam habere honestam, meritoque sibi vindicare quod dicitur: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis*? quippe cui in neutra genarum nævus reprehensionis appareat. Quod si minime quidem veritatis desiderio, sed aut inanis gloriæ, aut alterius qualiscunque commodi temporalis obtentu in veritatem intenderit: jam, etsi unam genarum videatur habere formosam, non tamen, ut arbitror, dubitabis judicare vel ex parte deformem, cujus alteram faciem causæ turpitudinis foederit. Si autem videris hominem nullis honestis studiis intendentem, sed carnis illecebris irretitum, ventri et luxuriæ deditum quales sunt illi, quorum *deus venter est, et gloria in confusione eorum, qui terrena sapiunt* (Philipp. iii, 19): quid istum? nonne ex utraque parte foedissimum judicabis, in cujus utique intentione et res, et causa reproba invenitur?